

Recension

GUADALUPE FRANCIA

Pedagogiska Institutionen, Örebro universitet

Kristina Gustafsson: *Muslimsk skola, svenska villkor. Konflikt, identitet och förhandling*. Umeå: Boréa, 2004

Etablering av islamiska skolor finansierade av offentliga medel har under det senaste decenniet blivit ett hett diskussionsämne såväl inom forskning som inom massmedia. Dessa skolors uppkomst belyser den komplexitet som finns inom utbildningssystemet för att uppnå en balans mellan kravet på en likvärdig skola och strävan efter den kulturella rättvisan.

Denna komplexitet skildras och analyseras på ett spännande och mångfacetterat sätt i Kristina Gustafssons doktorsavhandling *Muslimsk skola, svenska villkor. Konflikt, identitet och förhandling*. Författaren undersöker värdekonflikten som uppstår i och med etablering av den islamiska friskolan Al Zehraskolan i Jönköping. Studien består av femton bandade och transkriberade intervjuer och av ett fältarbete som pågick under åren 1999, 2000 och 2002. Fältarbetet genomfördes i såväl den etablerade islamiska skolan som i den kommunala skolan som hade blivit bortvald av de muslimska familjerna som startade Al Zehraskolan.

Avhandlingens utgångspunkt är att varje värdekonflikt är unik och skall analyseras utifrån de konkreta omständigheterna som rör konflikten. Utifrån etnografiska studier i båda skolorna analyserar Gustafsson hur möten mellan de olika aktörerna med skilda politiska livsvärldar och värderingar utgör villkor för positionering och förhandling. För Gustafsson kan uppkomsten av denna skola inte förklaras med hjälp av vittomfattande berättelser eller modernitetsteorier. Förklaringen bör i stället sökas i människors livsvärldar, det vill säga den mänskliga och materiella omgivningen runt de lärare, föräldrar, rektorer, elever, politiker och övriga aktörer som var inblandade i konflikten om den muslimska skolan i Jönköping.

Gustafsson använder sig av sin etnografiska forskning för att även kritisera polariserade förenklade tolkningar i frågan om de muslimska friskolornas vara eller icke-vara. Författaren hävdar att det är de konkreta omständigheterna runt varje skola som skall vara avgörande för att ge svaret på denna fråga. Det är genom analysen av vardagens små lokala berättelser runt varje fristående skola som vi kan få politiskt relevanta insikter inför värdekonflikter som kräver ställningstaganden.

Avhandlingen visar hur utopin om en egen skola är tänkt för vissa muslimska föräldrar som ett medel för en politisk kamp mot ekonomiska och sociala ojämlikheter i det svenska samhället. Författaren anser dock att denna

utopi enbart är ett kortsiktigt effektivt instrument mot den sociala orättvisan, eftersom den bygger på en identitetspolitik som i praktiken präglas av hegemoniska och värdekonservativa målsättningar. De ekonomiska och sociala ojämlikheterna glöms i stället bort när elevernas misslyckande förklaras enbart i termer av kulturella skillnader. Eftersom etablering av Al Zehraskolan bygger på hävdandet av rätten till sitt ursprung och sin religion, förstärker denna friskola avståndet mellan »vi» och »dem» i det svenska samhället. Gustafsson hävdar att betoning på identitet, kultur och ursprung som särart blir en långsiktig politisk omöjlighet som kan ha negativa följder för likvärdighetspolitiken.

Samtidigt visar författaren att utopin om en skola för alla också är värdekonservativ och doktrinär eftersom den enbart bygger på den liberala visionen att fostra människor till fria individer som kan göra egna val. Denna vision som handlar om universalism, rättvisa och jämlikhet skapar alltså en åtskillnad mellan dem som vill och kan följa »detta sätt att vara» och dem som inte vill eller kan följa det. I den liberala traditionen som starkt präglat det svenska utbildningssystemet, finns ingen plats för minoritetsgrupper som värderar familjebandet högre än individens frihet att välja. Genom att analysera flera exempel från den kommunala skolans pedagogik där muslimska elever, föräldrar eller lärare blir »den andra» som kritiserats eller glömts bort, lyfter författaren på ett intressant sätt fram vikten av att inte separera frågor om social rättvisa från frågor om kulturell rättvisa.

Gustafsson skildrar även svårigheter att uppnå en likvärdig utbildning för alla när hon konstaterar att både i den kommunala och i den fristående skolan befrias muslimska flickor ofta från simundervisning med hänvisning till religiösa motiv. Dessa skildringar blir en ytterligare bekräftelse på att den dolda läroplanen i både det kommunala och det fristående skolväsendet har större värde än de nationella målen. Skollagens bestämmelser om en likvärdig utbildning oavsett kön, social klass, religion och etnicitet gäller inte i praktiken i dagens Sverige.

Även om jag håller med Gustafsson om att dessa ojämlikheter kan tolkas på olika sätt beroende på olika aktörers livsvärldar, anser jag att dessa könsskillnader inte enbart skall beskrivas och analyseras utifrån konkreta omständigheter för varje skola. Dessa flickors situation inom det svenska skolväsendet bör också ses från ett större utbildningspolitiskt perspektiv. Vi kan välja att ändra på lagen och göra simundervisning frivillig som ett kulturellt erkännande av vissa muslimska föräldragrupperns krav, eller vi kan välja att bestämma att tillämpa de nationella målen utan undantag i likvärdighetens namn. Men vi kan inte fortsätta att blunda för det faktum att vissa kommunala skolor och friskolor via olika typer av förhandlingar förnekar flickorna den undervisning som den nuvarande lagstiftningen fastställt som obligatorisk för alla barn oavsett kön eller religion. Gustafssons avhandling blir utan tvekan en utmärkt utgångspunkt för att hjälpa oss att diskutera, reflektera och agera på nationell, kommunal och skolnivå över dessa flickors utbildningssituation i Sverige.